

В. А. Самофатова

Формування зернового кластеру як передумова сталого розвитку агропродовольчої сфери Південного регіону

Зазначено, що Україна є провідним експортером зерна. Охарактеризовано природно-ресурсний потенціал Південного регіону України як підґрунтя розвитку зернопереробного комплексу. Показано значний освітній і науково-дослідний потенціал регіону. Відзначено, що забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери регіону має бути спрямоване на збалансоване вирішення екологічних і соціально-економічних проблем при недопущенні руйнування та зменшення природно-ресурсного потенціалу, збереженні і покращенні сприятливого навколишнього середовища, задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь у якісних, екологічно безпечних продуктах харчування. Розглянуто необхідність формування та розвитку зернового кластера у Південному регіоні. Обґрунтовано концептуальні засади і схему формування зернового кластера в агропродовольчій сфері Південного регіону. Здійснено SWOT-аналіз можливостей формування зернового кластера у Південному регіоні. Зроблено висновок, що створення зернового кластера в Південному регіоні дасть можливість сформувати сталі господарські зв'язки між окремими учасниками та налагодити активну співпрацю між регіональними органами влади, профільними навчальними, науково-дослідними та бізнесовими структурами у зернопереробному комплексі. Показано, що створення регіонального зернового кластера сприятиме забезпеченню сталого розвитку агропродовольчої сфери регіону.

Ключові слова: зерновий кластер, Південний регіон, агропродовольча сфера, сталий розвиток, SWOT-аналіз.

Україна є провідним світовим експортером зерна. Зокрема, за підсумками 2016 р. було зібрано рекордний врожай зернових – 66 млн тонн [1]. Глобалізація сприяє зростанню значимості економік регіонального рівня та сприяє їх інтеграції у світову модель розвитку, тому важливим є визначення господарських пріоритетів. Південний регіон України включає, на наш погляд, Одеську, Миколаївську та Херсонську області. Основну роль в агропродовольчій сфері (АПС) Південного регіону відіграє зернопереробний комплекс. Сприятливі природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати високоякісне продовольче зерно. Посівні площі під зерновими і зернобобовими культурами у 2015 р. у Миколаївській, Одеській і Херсонській областях сумарно склали 2,9 млн га, що в середньому складає 58% від загальної площі сільськогосподарських угідь регіону [2]. У ньому історично сформована і експортна спеціалізація зернових культур, адже тут наявна досить розгалужена збутова інфраструктура та є морські і річкові порти. Проблема підтримання ефективного функціонування і сталого розвитку агропродовольчої сфери є життєво актуальною на всіх рівнях. Концепція сталого розвитку (sustainable development) значною мірою є продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. Вернадським ще в першій половині ХХ ст. Суть її полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля й відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини.

Значний внесок у формування теоретичних основ дослідження сталого розвитку АПС та функціонування кластерів зроблено такими вітчизняними ученими: В. М. Геець, М. А. Хвесик, М. Ф. Кривчик, Д. Ф. Крисанов, О. М. Одінцов, П. Т. Саблук, М. П. Войнаренко, О. І. Павлов. Численні проблеми регіонального розвитку розглядалися у роботах М. І. Долішнього, З. В. Герасимчук, Л. М. Кузьменко, В. І. Чужикова та багатьох інших дослідників. Проте пошук підходів до підвищення конкурентоспроможності і забезпечення сталого розвитку

агропродовольчої сфери на регіональному рівні потребує подальших наукових досліджень.

Метою статті є обґрунтування доцільності та розробка концептуальної схеми формування зернового кластера в Південному регіоні як перспективного напрямку забезпечення сталого розвитку АПС. Методологія дослідження базується на системному підході та теоретичних узагальненнях дослідників з приводу кластерного розвитку у АПС, методах аналізу та синтезу для формування узагальненої схеми формування регіонального зернового кластера, SWOT-аналізі.

Сталий розвиток, з нашого погляду, становить собою процес змін, за якого масштаби експлуатації ресурсів, спрямування інвестицій, орієнтація техніко-технологічного розвитку та інституційні зміни узгоджуються з інтересами нинішніх і майбутніх поколінь. Поняття «агропродовольча сфера» корелює з біологічним терміном «біосфера» і є її важливою складовою, пов'язаною з життєзабезпеченням суспільства. За визначенням О. Павлова, агропродовольча сфера – це не тільки певний сектор економіки, який об'єднує галузі та види економічної діяльності, що включені в єдиний технологічний цикл виробництва і просування на ринок сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а й природне та соціальне просторове сільсько-міське сполучене утворення [3, с. 7]. Зазначене свідчить, що агропродовольча сфера належить до просторомістких видів діяльності. Тому врахування просторового чинника надасть агропродовольчій системі гармонійної цілісності та дозволить відзначити екологічні, економічні та соціальні аспекти розвитку. Забезпечення сталого розвитку АПС регіону має бути спрямоване на збалансоване вирішення екологічних і соціально-економічних проблем за недопущення руйнування та зменшення природно-ресурсного потенціалу, збереження і покращення сприятливого навколишнього середовища, задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь у якісних, екологічно безпечних продуктах харчування. Одним з основних підходів для повної реалізації потенціалу та підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої сфери АПС на регіональному рівні, як свідчить світова практика, є створення кластерів, у межах яких відбувається поєднання виробничих процесів з науково-інноваційною діяльністю і які зарекомендували себе як активні «точки зростання» економіки.

Домінантою сучасного розвитку нашої країни є затвердження нового порядку відносин між центром і регіонами, відчутне розширення прав і відповідальності територій. З точки зору В. Чужикова, сучасний регіон становить собою відкрити, поліструктурну систему, яка базується на територіальній єдності, має подібну галузеву, соціальну та демографічну структури, сформовану спільну інфраструктуру та відповідну організаційно-управлінську таксономічну модель. У сучасній регіоналістиці під таксоном розуміють низовий регіон, який разом з іншими може утворювати сукупність регіонів більш високого порядку (передусім за рахунок укрупнення площі, відтак і чисельності населення). При цьому у країнах із закритою економікою вищим рівнем може бути тільки національний (державна-регіон), у відкритих країнах, як правило, формуються ще й інтеррегіональні та інтеграційні моделі територій різних рівнів. Регіональна модель інтеграційного формування, найімовірніше, носитиме дуалістичний характер, де механізми та інструменти регіональної політики стимулюватимуть внутрішню гомогенність, а вільний ринок – нерівномірність (гетерогенність) [4, с. 144]. У своєму дослідженні автор виокремив Миколаївську, Одеську та Херсонську області в Південний регіон. Вони переважно займають територію Причорноморської низовини та мають схожі агро-кліматичні умови. Необхідність підвищення економічної та соціальної ефективності АПС регіонів за підтримання належної екологічної безпеки і збереження природно-ресурсного потенціалу вимагає застосування

нових моделей управління і забезпечення сталого розвитку. Одним з пріоритетних напрямів досягнення сталого розвитку АПС на регіональному рівні є формування інтеграційних об'єднань кластерного типу.

Сучасна кластерна концепція об'єднала в собі теорії регіональної економіки та просторової організації економіки, конкурентоспроможності, інноваційного та територіального розвитку. На думку П. Саблука [5, с. 6], кластер становить собою міжгосподарське територіальне об'єднання взаємодоповнюючих підприємств, що співпрацюють між собою, формуючи замкнутий цикл великотоварного виробництва і реалізації конкурентоспроможної кінцевої продукції, а також інфраструктурних складових, серед яких органи державної влади та наукові установи. У роботі [6, с. 14] відзначено, що зерновий кластер регіону – це сукупність підприємств і організацій різних форм власності, розташованих на визначеній території, об'єднаних технологічним ланцюгом виробництва, переробки і реалізації продуктів переробки, задля підвищення ефективності, конкурентоспроможності зернової продукції і сталого розвитку підприємств кластера. Відомо, що розвиток кластера – довгостроковий проект. Для цього потрібна довгострокова і гнучка державна підтримка. Сутність функціонування кластерів полягає в отриманні синергетичного ефекту від спільного використання маркетингових, постачальницько-збутових, транспортних, виробничих, наукових та освітніх ресурсів підприємств, що до нього входять. Особливість кластерного підходу полягає в тому, що кластер спроможний інтегрувати навколо себе значні фінансові, технологічні, інноваційні та трудові ресурси різноманітних підприємств і спрямовувати їх на вирішення спільних завдань, підвищення конкурентоспроможності учасників, забезпечення сталого розвитку та задоволення потреб населення. Найефективнішою формою взаємодії у кластері є співпраця та конструктивна конкуренція між партнерами, що спонукає учасників до створення і впровадження інновацій. Кластер не є чітко окресленою організаційно-правовою формою і його учасники, зберігаючи повну юридичну автономію, взаємодіють на основі стійких і довготривалих двосторонніх і багатосторонніх договірних відносин.

Зернове господарство – основа всього сільськогосподарського виробництва і є найважливішим джерелом функціонування і сталого розвитку тваринництва та борошномельної, комбікормової, хлібопекарної, спиртової галузей харчової промисловості. Цілком очевидно, що виробництво і переробка зернових культур у Південному регіоні і загалом по Україні має значний потенціал. Зрозуміло, що для переробки таких обсягів зерна, яке сьогодні вирощується, а також зважаючи на перспективу, необхідна сучасна потужна харчова промисловість. Сюди також потрібно віднести розвинену логістичну інфраструктуру, маркетингову систему, інформаційну функцію та низку інших чинників [7, с. 10]. Аналізуючи ситуацію, В. Гулавський констатує, що зернопереробна галузь півдня України, маючи непоганий потенціал, перебуває в досить складній ситуації. Зокрема, через неефективність агрологістики українські аграрії втрачають близько 20 дол. США на тонні виробленої продукції. З цієї ситуації необхідно шукати вихід. На цей шлях нас має направляти приклад олійно-жирової галузі нашої країни. Вихід лежить у площині розробки та впровадження передових і новітніх технологій переробки зерна, які б давали можливість максимально використовувати багатий біологічний склад зернових культур [7, с. 12]. Порівнюючи обсяги вирощування з обсягами переробки зернових культур, результати просто вражають. Зокрема, пшениці переробляється орієнтовно 10% від загального вирощеного обсягу, кукурудзи – близько 1,5%, водночас насіння соняшнику – 99% переробляється в Україні на олію [7, с. 13]. Проте позитивним, хоч і не масовим прикладом є те, що ДП «Куліндорівський КХП» (Одеська область) у 2016 р. уклав контракт

на постачання 6,6 тис. тонн пшеничного борошна першого і вищого гатунків до США, що підтверджує якість продукції [8].

Розглянемо поетапний процес реалізації кластерної технології у зерновому комплексі Південного регіону, що представлений на рис. 1. Економіко-організаційна сутність створення зернового кластера полягає у кооперації зусиль підприємств з вирощування зерна, його зберігання, переробки, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгово-логістичних структур і державних установ для ефективного виробництва і реалізації продукції, соціального розвитку території і збереженні та відновленні природно-ресурсного потенціалу.

Рис. 1. Схема організації зернового кластера в Південному регіоні
Розроблено автором.

На першому етапі при здійсненні комплексного аналізу зернопереробного комплексу здійснюється процес виявлення наявних недоліків і причин їх виникнення, визначаються підприємства-лідери у регіоні (ядро кластера), навколо яких і буде будуватися кластер, формулюється мета і завдання, на вирішення яких буде спрямовано розвиток кластера. До складу кластера слід включати такі структури:

- сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, які вирощують зерно;
- структури, що займаються виробництвом і постачанням матеріально-технічних ресурсів;
- суб'єкти господарювання з транспортування, зберігання і переробки зерна;
- навчальні заклади і науково-дослідні інститути;
- регіональні органи державного управління.

На другому етапі необхідно визначити структуру кластера, основних учасників і функції, які вони будуть виконувати. Для ефективного функціонування кластера необхідно створення Координаційної ради, до якої мають увійти представники сільгоспвиробників, переробників, органів державної влади. Це дозволить останнім виступити не в ролі зовнішньої примусової сили, а у ролі рівноправного партнера і вливати на прийняття рішень. Третій етап передбачає проведення заходів, передусім з боку органів державної влади, спрямованих на стимулювання розвитку кластера. У ролі наступного етапу передбачається здійснювати моніторинг, що виконує функцію контролю за діяльністю кластера, який дозволяє своєчасно виявити недоліки і прийняти відповідні заходи, а також оцінити вплив кластерних технологій як на розвиток кожного з підприємств, так і на сталий розвиток агропродовольчої сфери регіону загалом. Цей етап не є заключним, а передбачає повернення до попередніх етапів задля усунення недоліків.

Розглядаючи можливості створення зернового кластера у Південному регіоні, слід виділити такі підприємства, як ТОВ СП «Нібулон» (м. Миколаїв), Одеська аграрна біржа, ВАТ Херсонський КХП, ПАТ «Миколаївський завод хлібопродуктів, компанія «Зернова столиця» (м. Одеса), ДП «Кулідорівський комбінат хлібопродуктів» (м. Одеса) і багато інших. Також слід відзначити значний навчальний і науково-дослідний потенціал регіону, до якого належать: Одеська національна академія харчових технологій, Одеський державний аграрний університет, Миколаївський національний аграрний університет, науковий парк «Агроперспектива» (м. Миколаїв), Херсонський державний аграрний університет, Селекційно-генетичний інститут, Національний центр насіннезнавства та сортовивчення НААН (м. Одеса), Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України і багато інших. Більш детально науково-освітній потенціал Південного регіону розглянутий автором у роботі [9, с. 12].

Невід'ємною умовою діяльності кластера має бути охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людей, інвестування коштів у розвиток сільських територіальних громад. На думку С. Дідуха, позитивний вплив кластерної моделі розвитку на інвестиційний потенціал підприємств-учасників полягатиме у створенні механізму для реалізації наявних інвестиційних можливостей і появі принципово нових умов для розвитку. Збільшення потенціалу залучення інвестицій відбуватиметься через підвищення рівня інтегрованості підприємств, ріст продуктивності праці, більш повне використання виробничих потужностей. Потенціал відтворення інвестицій зростатиме внаслідок збільшення операційного левериджу (оптимізації структури витрат у межах кластера). Важливим фактором є можливість акумулювання інвестиційних ресурсів для спільного впровадження

інноваційних проєктів аграрними та переробними підприємствами [10, с. 63]. Крім того, зерновий кластер сприятиме створенню нових робочих місць, а, відповідно, збільшенню податків до місцевих бюджетів і надасть можливість забезпечити більш рівномірне завантаження виробничих потужностей підприємств, що входять до нього. Отже, створення зернового кластера вплине на покращення рівня і якості життя на відповідних територіях. Екологічна складова сталого розвитку буде забезпечена за рахунок розширення органічного зерновиробництва, впровадження технологій комплексної переробки сировини, більш ощадливого використання водних ресурсів (інвестування у розширення використання технології крапельного зрошення) та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу загалом.

Наявність сильних і слабких сторін у питанні створення і функціонування зернового кластера наочно демонструє SWOT-аналіз, який представлений у табл. 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз потенційних можливостей створення зернового кластера в Південному регіоні

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> – сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування зернових культур; – значна площа ріллі; – наявність значного освітньо-наукового потенціалу у профільній сфері; – розвинена транспортна інфраструктура, наявність морських портів; – велика кількість різномасштабних виробників продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> – застаріла матеріально-технічна база багатьох сільськогосподарських і переробних підприємств; – недостатня якість і висока енергоємність заготівлі, зберігання і переробки зерна; – у структурі експорту переважає зерно, а не продукти переробки; – висока вартість зберігання зерна.
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> – упровадження інновацій у аграрній та переробній сферах; – розвиток інфраструктури (реконструкція автомобільних і залізничних шляхів, елеваторів); – організація комплексної переробки сировини і взаємодія з іншими галузями; – експорт зерна і продуктів переробки. 	<ul style="list-style-type: none"> – деградація гумусного шару і засоленість ґрунтів; – дефіцит водних ресурсів; – недостатня державна підтримка створення кластера; – зменшення кількості сільського населення внаслідок демографічних і соціально-економічних причин.

Розроблено автором.

Ефективне функціонування кластерів, вбудованих у агропродовольчу сферу регіонів, підвищує не тільки економічні показники регіонів і країни загалом, але і дозволяє вирішувати проблеми продовольчої безпеки, безробіття, тіньових процесів у досліджуваній сфері, необ'єктивність розподілу доходу між учасниками ринку сільськогосподарської продукції, тобто досягти сталого розвитку [6, с. 14]. Стратегія розвитку агропродовольчої сфери має бути заснована на системному підході, що включає раціональне поєднання функцій управління сталим розвитком як по вертикалі, так і по горизонталі. Формування ефективного вирощування зерна має бути забезпечене впровадженням заходів підвищення родючості ґрунтів з урахуванням регіональних ґрунтово-кліматичних умов і поширення сучасних інноваційних технологій виробництва зерна, зокрема з використанням геоінформаційних технологій і точного землеробства, забезпечення оптимального обробітку ґрунту, внесення мінеральних добрив, меліорації, використання засобів захисту рослин і біологічних препаратів. Досягнення середньодержавного рівня урожайності зерна та окупності витрат на його виробництво забезпечується

уже в групі господарств з площею зернових культур від 1 до 2 тис. га. У результаті досягається мінімально необхідна конкурентоздатність виробництва на внутрішньому ринку [11].

Автором запропонована узагальнена схема формування зернового кластера у Південному регіоні. Її практична реалізація дасть можливість сформуванню сталі господарські зв'язки між окремими учасниками кластера та налагодити активну співпрацю між регіональними органами влади, профільними навчальними, науково-дослідними та бізнесовими структурами у зернопереробній галузі. Адже дуже важливо втримати та розвивати той науковий і освітній потенціал, яким володіє Україна. Це також допоможе ліквідувати сировинний дефіцит для переробних підприємств і скоротити цикл впровадження інновацій всередині галузі. Отже, створення регіонального зернового кластера сприятиме забезпеченню сталого розвитку агропродовольчої сфери загалом. Особливу увагу у подальшому слід звернути на розробку механізму створення і функціонування кластерів та оцінити можливості створення кластерів у інших провідних галузях агропродовольчої сфери регіону та диверсифікованих кластерів.

Список використаних джерел

1. Зібрано рекордний врожай зернових // Українська зернова асоціація. Офіційний сайт. – 2017. – Режим доступу: <http://uga-port.org.ua>
2. Рослинництво України за 2015 рік : статистичний збірник / [відп. за вип. О. М. Прокопенко] ; Державна служба статистики України. – Київ, 2016. – 180 с. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
3. Павлов О. І. Агропродовольча сфера України як об'єкт національної безпеки / О. І. Павлов // Економіка АПК. – 2014. – №2. – С. 97-103.
4. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія / В. І. Чужиков ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2008 – 272 с.
5. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1(183). – С. 3-12.
6. Черненко А. А. Формирование зернового кластера как условие повышения эффективности региональной экономики: автореф. дис. ... канд. экон. наук по спец. 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством / А. А. Черненко. – Краснодар, 2014. – 24 с.
7. Гулавський В. Т. Перспективи створення додаткової вартості при переробці зернових культур / В. Т. Гулавський // Зернові продукти і комбікорми. – 2016. – №3(63). – С. 10-15.
8. Україна відновила експорт борошна в США // Аграрне інформаційне агентство «Agravery». Сайт. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-vidnovila-eksport-borosna-v-ssa>
9. Самофатова В. А. Сталий розвиток агропродовольчої сфери регіону на основі кластерного підходу / В. А. Самофатова // Економіка харчової промисловості. – 2010. – Т. 8. – Вип. 4. – С. 10-14.
10. Дідух С. М. Використання кластерної моделі для реалізації інвестиційного потенціалу плодоовочевих консервних підприємств / С. М. Дідух // Економіка харчової промисловості. – 2015. – Т. 7. – Вип. 4. – С. 60-65.
11. Кузьменко І. В. Механізм формування конкурентоспроможної організаційної структури галузі зерновиробництва / І. В. Кузьменко // Ефективна економіка. – 2014. – №12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3635>

References

1. Zibrano rekordnyi vrozhai zernovykh [Record harvest of grain is collected] (2017). *Website of Ukrainian Grain Association*. Retrieved from <http://uga-port.org.ua> [in Ukrainian].
2. State Statistics Service of Ukraine (2016). *Roslynnytstvo Ukrayiny za 2015 rik [Crop production of Ukraine in 2015]* (Statistical compendium). Kyiv. Retrieved from http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm [in Ukrainian].
3. Pavlov, O. I. (2014). *Ahroprodovol'cha sfera Ukrayiny yak ob'yekt natsional'noyi bezpeky* [Agri-food sphere of Ukraine as an object of national security]. *Ekonomika APK – The Economy of Agro-Industrial Complex*, 2, 97-103. [in Ukrainian].
4. Chuzhykov, V. I. (2008). *Hlobal'na rehionalistyka: istoriya ta suchasna metodolohiya* [Global regionalism: history and modern methodology]. Kyiv: Kyiv National Economic University n.a. Vadym Hetman. [in Ukrainian].

5. Sabluk, P. T., & Kropyvko, M. F. (2010). Klasteryzatsiya yak mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ta sotsial'noyi spryamovanosti aharnoyi ekonomiky [Clustering as a mechanism for enhancing of competitiveness and social orientation of agricultural economics]. *Ekonomika APK – The Economy of Agro-Industrial Complex*, 1(183), 3-12. [in Ukrainian].
6. Chernenko, A. A. (2014). Formirovaniye zernovogo klastera kak usloviye povysheniya effektivnosti regional'noy ekonomiki [The formation of a cluster of grain as a condition of increasing of efficiency of regional economy]. (Ph.D. in Econ. Thesis, Krasnodar, Russia). [in Russian].
7. Hulavskyy, V. T. (2016). Perspektivy stvorenniya dodatkovoyi vartosti pry pererobtsi zernovykh kul'tur [The prospects of creating added value in the processing of cereals]. *Zernovi produkty i kombikormy – Grain Products and Mixed Fodders*, 3(63), 10-15. [in Ukrainian].
8. Ukraina vidnovyla eksport boroshna v SShA [Ukraine has resumed exports of flour in the United States] (2017). Website of Agrarian News Agency «Agravery». Retrieved from <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-vidnovila-eksport-boroshna-v-ssa> [in Ukrainian].
9. Samofatova, V. A. (2016). Stallyy rozvytok ahroprodoval'choyi sfery rehionu na osnovi klasternoho pidkhodu [Sustainable development of the agri-food sphere of the region on the cluster approach]. *Ekonomika kharchovoyi promyslovosti – Economy of Food Industry*, 4(8), 10–14. [in Ukrainian].
10. Didukh, S. M. (2015). Vykorystannya klasternoyi modeli dlya realizatsiyi investytsiynoho potentsialu plodoovochevykh konservnykh pidpryemstv [The use of the cluster model to implement the investment potential of fruit and vegetable canning companies]. *Ekonomika kharchovoyi promyslovosti – Economy of Food Industry*, 4(7), 60–65. [in Ukrainian].
11. Kuzmenko, I. V. (2014). Mekhanizm formuvannya konkurentospromozhnoyi orhanizatsiynoyi struktury haluzi zernovyrobnytstva [The mechanism of formation of the competitive organizational structure of the industry of grain production]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3635> [in Ukrainian].

Samofatova V. A. Forming of a grain cluster as an prerequisite for sustainable development in the agri-food sphere of the Southern region.

The article discusses peculiarities and consequences of the creation of a grain cluster in the Southern region of Ukraine. It is indicated that Ukraine is a leading exporter of grain. The natural resources potential of the Southern region of Ukraine is characterized as a basis for the development of a grain processing complex. The article aims to analyze the opportunities and formation of the conceptual scheme of grain cluster creation in the Southern region as a promising booster of sustainable development in the agri-food sphere. The methodology is based on a systematic approach and theoretical generalizations of researchers' works regarding cluster development in agri-food sphere, analysis and synthesis in order to form a generalized scheme of the regional grain cluster, and SWOT-analysis. Significant educational and research potential of the region is shown. It is noted that sustainable development of the agri-food sphere of the region should aim at a balanced solution of ecological and socio-economic problems, while avoiding the destruction and depletion of natural resources, and at preservation and improvement of favorable environmental needs of present and future generations for high quality ecologically safe food products. The conceptual framework and the scheme of grain cluster formation in the agrarian sphere of the Southern region are outlined. SWOT-analysis of possibilities of grain cluster formation in the Southern region is conducted. It is concluded that the creation of a grain cluster in the Southern region will create a stable economic tie between individual participants and active cooperation between the regional authorities, specialized educational, research and business structures in the grain processing complex. It will also help to eliminate the shortage of raw materials for processing enterprises and shorten the cycle of innovation within the industry. It is shown that the establishment of a regional grain cluster will contribute to the sustainable development of the agri-food sphere of the region. The author believes that special attention must be paid to the development of a mechanism for the establishment and functioning of clusters and to assessment of the possibility of creating clusters in other leading sectors of the agri-food sphere of the region as well as diversified clusters.

Keywords: grain cluster, Southern region, agri-food sphere, sustainable development, SWOT-analysis.

Самофатова Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки промисловості Одеської національної академії харчових технологій (e-mail: visa_samofatova@mail.ru).

Samofatova Viktoriya Anatoliyivna – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Doctoral Postgraduate of the Department of Industrial Economics of the Odessa National Academy of Food Technologies.

Надійшло 11.02.2017 р.